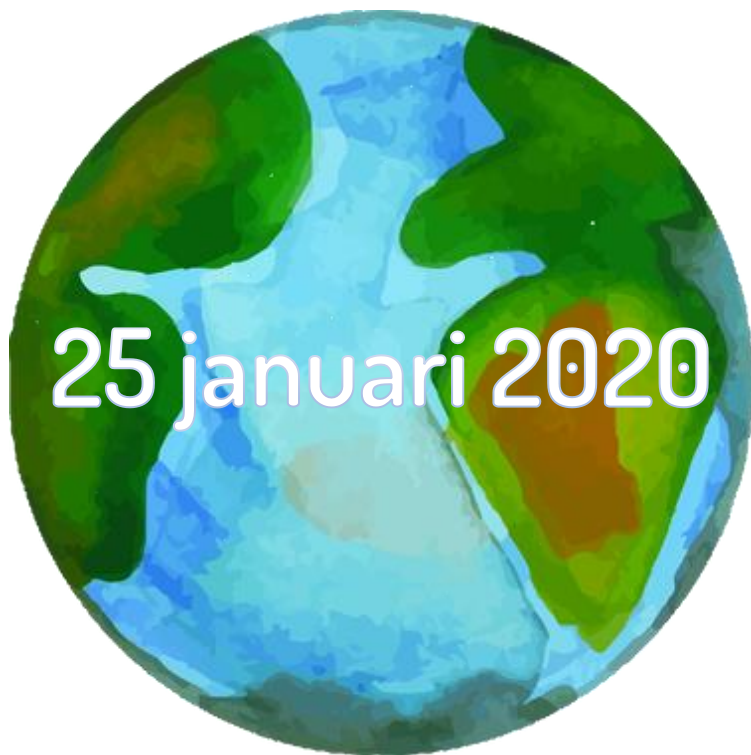

Pedagogische studiedag cahier W.O.

School:.....

Beste cahiercoach

We zijn er bijna, maar nog niet helemaal! In dit laatste implementatiejaar ronden jullie het onderzoek rond wereldoriëntatie af. Dat wil zeggen dat **de blinde vlekken en werkpunten duidelijk zijn én dat er een plan is om die blinde vlekken en werkpunten aan te pakken.**

De voorbije twee jaren nodigde FOPEM jullie telkens uit op een externe locatie voor de studiedag. Dit jaar blijft elk schoolteam in de eigen school. Met dit draaiboek stellen jullie een programma samen dat aansluit bij de behoeftes van het schoolteam. De coördinator en cahiercoach – eventueel aangevuld met een kernteam op jullie school – begeleiden deze dag met het schoolteam.

Het fijne aan deze studiedag is dat alle FOPEM-scholen op dezelfde dag hun pedagogische studiedag hebben. Je kan dus afspreken met een andere school om samen te werken, te hospiteren, intervisie te houden. Tijdens de vorming cahiercoach organiseren we een **digitale markt** waar je inzicht krijgt in het traject van de andere scholen. Aarzel zeker niet om andere cahiercoaches aan te spreken en te bekijken hoe jullie kunnen samenwerken op die dag. Je vindt de gegevens van alle cahiercoaches in [dit overzicht](#).

In dit **draaiboek** begeleiden we jou van A tot Z om jullie schooleigen studiedag tot in de puntjes voor te bereiden: welke stappen wil je zetten, wie doet wat, welke werkvormen gebruik je, hoe ga je een fijne sfeer creëren, welk materiaal zal je gebruiken,...

Verder kan je steeds contact opnemen met de pedagogische begeleidingsdienst als je vragen, zorgen, twijfels, ideeën, opmerkingen hebt. Je kan ons bereiken via **mail:** pbd@fopem.be

We wensen je heel veel succes!

Groetjes

Vincent & Julie

1. Hoe gebruik ik dit draaiboekje?	5
2. Inleiding	6
Implementeren	6
Een duurzame verandering	7
3. CORPI	11
4. De O van objectief of doel.....	13
Cahier W.O. opfrissen.....	14
Duidelijk maken aan het team wat het einddoel is van deze implementatie	15
De teamsfeer bevorderen en inzetten op verbinding	16
Het didactisch handelen (de voelspriet) van de teamleden versterken	16
De kansen voor wereldoriëntatie in de buurt inventariseren	18
Duidelijkheid bieden over wat het betekent om deel uit te maken van jullie school (pedagogisch project)	19
Oefenen hoe je W.O. ervaringsgericht aanpakt.....	20
In kaart brengen hoe we nu al aan W.O. werken	21
Zicht krijgen op hoe competent de begeleiders zich voelen om met de ontwikkelingsdoelen en eindtermen van W.O. te werken	23
Weten wet soepele leerlijnen nu precies zijn	24
Beslissen voor welk deeldomein we een schooleigen leerlijn willen maken	25
Een schooleigen leerlijn maken voor een deeldomein dat we al uitkozen	26
Bespreeken hoe en wat we willen registreren	27
Nadenken hoe we W.O. evalueren bij de kinderen.....	31
5. De R van rollen.....	35
Authenticiteit	35
Coachen.....	35
6. De P van procedure	38
7. De I van interacties.....	40
8. Je bent er klaar voor!	41

1. Hoe gebruik ik dit draaiboekje?

Dit boekje wil je van A tot Z begeleiden in het vormgeven van je schooleigen pedagogische studiedag op 25 januari 2020.

Bij dit boekje hoort een **blanco dagplanning**. Je drukt die best afzonderlijk af zodat je, met dit boekje ernaast, die planning stapsgewijs kan invullen.

Het draaiboekje start met een **inleiding**: *Hoe zet je in op een duurzame implementatie? Hoe draagt deze studiedag daar aan bij?* Daarna maak je kennis met het principe van de **CORPI**. Dit is een manier om je gedachten te structureren, doelgericht te werk te gaan en ook aan je collega's op een heldere manier duidelijk te maken wat de bedoeling is van de dag. Aan de hand van die CORPI bouw je je dag op: je legt het **doel** vast en selecteert op basis daarvan al een aantal oefeningen. Door na te denken over de verschillende **rollen** bereid je je mentaal voor op de studiedag en oefen je al wat coaching-technieken in. Je selecteert daarna werkvormen, bepaalt wel materiaal je nodig hebt en denkt na over een voortak voor de collega's. Zo geef je het **proces** vorm. Tenslotte denk je na over het belang van de **interacties** en bedenk je welke sfeer je wil creëren.

Na elke titel en uitleg volgt een oranje kader:

Aan de slag!

- ...
- ...

Vul dit in op je blanco dagplanning

Hierin staat kort samengevat wat je nu precies dient te doen en hoe je dit in je blanco dagplanning kan invullen.

2. Inleiding

Implementeren

Op deze studiedag zet je met het schoolteam in op de implementatie van het cahier W.O. Maar wat betekent *implementeren* precies?

Implementatie = onderzoeken ≠ helemaal klaar zijn

Oef, da's al een hele opluchting! Het is vooral belangrijk dat je een grondig onderzoek voert en als team de blinde vlekken en werkpunten bloot legt. Op het einde van dit schooljaar heb je minstens een **plan** om die blinde vlekken en werkpunten aan te pakken.

Je onderzoekt tijdens de implementatie twee belangrijke vragen:

- (1) *Hoe **kwaliteitsvol** is onze ervaringsgerichte didactiek?*
- (2) *Hoe **garanderen** wij dat onze leerlingen de eindtermen van W.O. bereiken in het zesde leerjaar (ondanks of dankzij onze ervaringsgerichte manier van werken)?*

We geven je graag al een richtinggevend antwoord op elk van die twee onderzoeksvragen:

- (1) Je onderzoekt en versterkt de **kwaliteit** van jullie ervaringsgerichte didactiek met **vijf voelsprietten**:

- eigen interesses en talenten van de begeleider
- pedagogisch project van de school
- de omgeving (klas, school, buurt, ouders, stad,...)
- werkvormen en kijkwijzers om het verhaal van kinderen systematisch te verrijken
- de ontwikkelingsdoelen en eindtermen.

→ Leer meer over de vijf voelsprietten met behulp van dit [filmpje](#) en bij F.A.Q. 9 op de [veelgestelde-vragen-pagina](#) van de cahierwebsite.

- (2) Je **garandeert** dat leerlingen de eindtermen voor W.O. bereiken door in te zetten op **drie sporen**:
- de vaste werking van jullie school en van de klassen
 - het ervaringsgerichte werk waarbij je met een aantal vaste technieken aan de slag gaat
 - een sturend aanbod vanuit de begeleider

→ Leer meer over de drie sporen met behulp van dit [filmpje](#) en bij F.A.Q. 8 op de [veelgestelde-vragen-pagina](#) van de cahierwebsite.

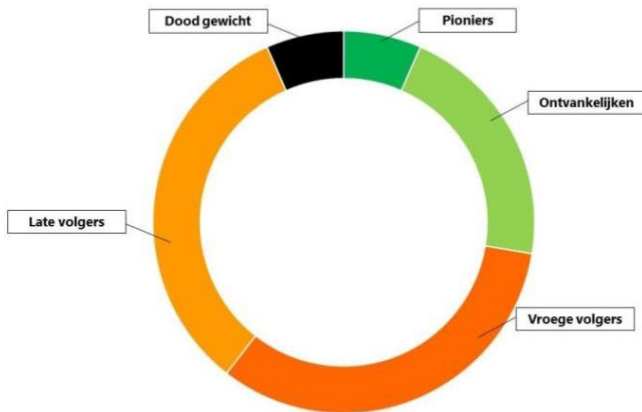
Een duurzame verandering

Ziezo, we weten wat *implementeren* betekent! Maar wat als alles weer z'n gewone gangetje gaat en de alertheid voor het cahier W.O. vermindert? Wat als er plots heel wat nieuwe teamleden bij komen? Wat als de orde van de dag jullie mooie implementatieplannen in de war brengt? Hoe zet je met andere woorden in op een **duurzame** implementatie?

We bekijken even het ideale eindpunt: de **kritische massa** is mee in het cahier W.O. met **hoofd, hart en handen**.

Kritische massa: verandering werkt als een olievlek. Niet iedereen is meteen mee, staat open voor verandering, heeft energie of ruimte in z'n hoofd, ziet de link met de schoolvisie. Bij elke verandering zijn er een aantal enthousiastelingen en is er een grote kritische massa.

De ene begeleider denkt *"Yes, eindelijk doen we iets rond W.O., eindelijk een kans om onze projectwerking te stroomlijnen"*, de andere begeleider denkt *"We zijn nog maar net klaar met ons hele traject rond breed evalueren en we moeten alweer vanalles gaan veranderen aan onze klaswerking. Zijn we dan nooit eens content met hoe het is?"*, nog iemand anders voelt: *"Ik ben nog niet goed en wel gestart in deze school en vind het sowieso moeilijk om mijn weg te vinden in dat ervaringsgericht werk. Ik moet hier mee denken over grote schoolveranderingen terwijl ik me zo onzeker voel in mijn eigen klas."*

We spreken van een duurzame verandering als de kritische massa – en dus niet het hele team – mee op de kar is gesprongen. Je wil graag dat het merendeel van je team voelt: *Dit is hoe we het hier doen op school voor W.O., dit is de gang van zaken, dit is onze manier van werken.*

Aan de ene kant is er het 'gevaar' dat slechts enkele enthousiastelingen mee zijn in het hele idee van soepele leerlijnen, aan de andere kant is er het 'valse idee' dat je iedereen voor de volle 100% moet mee hebben. Het loont veel meer de moeite om energie te investeren in de grote 'kritische massa' die afwachtend is maar wel bewogen kan worden met wat overtuigingskracht.

Die overtuigingskracht kan verschillende vormen hebben:

- de enthousiastelingen die de leerspiraal uitprobeerden in hun klas en vol vuur **vertellen** op een teamoverleg wat de kracht van die kijkwijzer is
- een concreet **hulpmiddel** zoals de W.O.-waaier waardoor de kritische massa plots meer voeling krijgt met de ontwikkelingsdoelen en eindtermen
- een waarderende **oefening** over de projectwerking op school waardoor het team inzicht krijgt in elkaars klas en in elkaars talenten
- de vaste werking die **in kaart is gebracht** waardoor het team ziet hoeveel er al aan W.O. wordt gewerkt

Deze voorbeelden noemen we **succeservaringen**. Het zijn kleine, maar belangrijke momenten waarop je als team energie voelt en viert dat het goed gaat. We geven je daarom dus graag de volgende tip: **Werk niet te lang onder de radar en betrek het team op geregelde tijdstippen. Zorg ervoor dat als je het team betreft dat je concrete oefeningen doet die snel resultaat opleveren.**

Hoofd, hart en handen: om ervoor te zorgen dat de implementatie blijvend en duurzaam is, besteed je extra aandacht aan het hoofd, het hart en de handen van de teamleden. Enkel visieteksten schrijven of leuke oefeningetjes doen is niet genoeg.

Hoofd: het is duidelijk *wat* het nieuwe leerplan precies inhoudt, wat soepele leerlijnen zijn, welke afspraken precies zijn gemaakt in de school, bij wie de teamleden terecht kunnen met vragen, op welke (digitale) plek ze alle info kunnen terugvinden bij twijfels of vragen. **Zorg er dus voor dat je jullie cahier ook echt invult en dat het duidelijk is wat een afspraak is en wat vrijblijvend is.**

Hart: de teamleden begrijpen *waarom* er zo'n vrij en nieuw leerplan nodig is, ze begrijpen dat methodeonderwijs wil beklijven en dat je met strakke, vooraf bepaalde tussenstappen niet ervaringsgericht kan werken. Ze voelen dat het de moeite is om hun voelsprietten aan te scherpen en ondervinden dat het hen helpt om met vertrouwen in de klas te staan. **Pols bij de begeleiders naar hun motivatie onder de waterlijn om op een methodeschool te werken en maak zo connectie met waar zij warm van worden.**

Handen: elke begeleider weet *hoe* hij elke dag aan de slag kan rond wereldoriëntatie en heeft duidelijke instrumenten, didactisch materiaal en tips om dat ervaringsgericht te doen. Er zijn afspraken op schoolniveau (bijv. iedereen gebruikt de W.O.-waaier bij de projectkeuze) en op klasniveau (bijv. in de tweede graad is er extra aandacht voor kaartgebruik). Elke begeleider kan op coaching en ondersteuning rekenen om te groeien in het ervaringsgerichte werk (door bijv. elk jaar een kort gesprek te hebben over de vijf voelsprietten

en samen met elke begeleider af te spreken waar hij/zij dit jaar extra op wil letten). **Ontwikkel schooleigen instrumenten en afspraken die de voelsprietten van elke begeleider verscherpen. Spreek af wat verplicht is voor elke begeleider en wat optioneel is voor bijv. nieuwe collega's of startende begeleiders. Spreek af hoe ze hier blijvend in gecoacht kunnen worden.**

→ Ontdek meer tips over een duurzame verandering bij F.A.Q. 5 op de [veelgestelde-vragen-pagina](#) van de cahierwebsite.

Studiedag 25 januari

De studiedag van 25 januari kan een belangrijk kantelpunt zijn op weg naar zo'n duurzame implementatie.

Aan de slag! Bedenk even bij jezelf...

- Is heel het team op de hoogte dat 'implementeren' niet betekent 'helemaal klaar zijn' maar wel betekent 'onderzoeken'?
- Welke oefeningen hebben jullie al gedaan om de **kwaliteit** van jullie ervaringsgerichte didactiek te onderzoeken?
- Welke oefeningen hebben jullie al gedaan om te onderzoeken in welke mate de school kan **garanderen** dat de eindtermen bereikt worden in het 6^e leerjaar?
- Hoe is het team zo ongeveer verdeeld in pioniers, ontvankelijken, vroege volgers, late volgers en dood gewicht? (zie cirkeldiagram op blz. 7)
- Welke concrete en zichtbare succeservaringen zou je op korte termijn in de verf kunnen zetten om de kritische massa mee op de kar te krijgen?
- In welke mate zijn jullie nu al info aan het opschrijven of opslaan? Kent iedereen die plek? (= hoofd)
- Heb je inzicht in het vlammetje van elke collega, in hun motivatie om op jullie school te werken? (= hart)
- Welke concrete tips, instrumenten en afspraken zijn er nu al om ervaringsgericht aan W.O. te werken (bijv. dierenpaspoort, projectbrainstorm, gebruik W.O.-waaier,...)? (= handen)

Bespreek bovenstaande zaken met je coördinator.

3. CORPI

Je hebt het ongetwijfeld al eens meegemaakt: tijdens een teamoverleg bespreken jullie een pedagogische werf. Een collega die rond dat thema het voortouw neemt, heeft een oefening voorbereid. De andere teamleden schieten meteen in gang. Op het einde van het teamoverleg stellen jullie vast: we hebben hard gewerkt, veel gepraat, boeiende gesprekken gehad, maar wat doen we hier nu mee? Waar leidt dit toe? Wat wordt er nu eigenlijk afgesproken? De ene voelt al wat meer frustratie opkomen dan de ander...

Dit teamoverleg had helemaal anders kunnen lopen als er gestart was met een CORPI! Een wat?!

Een CORPI is een duidelijke structuur die je ondersteunt om je vergadermoment *op voorhand* vorm te geven, om *tijdens* je vergadering alle deelnemers op de hoogte te brengen van het doel en de aanpak (en zo frustraties achteraf te voorkomen) en om *na* je vergadering goed te zien of je doel bereikt is of niet.

CORPI staat voor...

CONTEXT
OBJECTIEF/DOEL
ROLLEN
PROCEDURE
INTERACTIES

Voor: de CORPI helpt je in je voorbereiding bepalen hoe je de vergadering **zinnig** en **nuttig** maakt, de CORPI zorgt dat je aanpak afgestemd is op je doel.

Tijdens: de CORPI bij de start van een vergadering overlopen met de groep zorgt voor **duidelijkheid**, vragen of de groep toevoegingen heeft en akkoord gaat met de CORPI zorgt voor **betrokkenheid**.

Na: **als groep** de CORPI goed in de gaten houden zorgt ervoor dat jullie **resultaten** bereiken en **tevreden** naar huis gaan.

Aan de slag! We starten bij de C van context...

- **Context van het team:** Zijn jullie al lang collega's? Is er veel diversiteit op vlak van ervaring? Kwamen er recent nieuwe mensen bij? Zijn er mensen niet aanwezig op 25/1?
- **Context van het cahier W.O.:** Welke stappen of oefeningen hebben jullie in het verleden al gedaan? Is er al veel werk verzet of zijn jullie recent in gang geschoten? Welke studiedagen of werkmomenten zijn er al geweest? Hebben jullie in de toekomst nog een studiedag gepland rond de implementatie van het cahier W.O.?
- **Context van de implementatie:** In dit laatste implementatiejaar is het de bedoeling dat jullie het onderzoekswerk afronden, dat de blinde vlekken en werkpunten gekend zijn en dat er een plan klaar ligt om die werkpunten aan te pakken. Het is ook het laatste jaar waarin de pedagogische begeleidingsdienst intensieve ondersteuning kan bieden. De inspectie verwacht dat er tegen september 2021 een duidelijk plan is om W.O. aan te pakken en dat er geen blinde vlekken meer zijn.

Maak een korte samenvatting en vul deze contextfactoren in bij de
CORPI op je dagplanning.

4. De 0 van objectief of doel

Ziezo, de context rond deze studiedag is helder. Maar wat willen jullie gaan doen, wat wil je bereiken, wat is het doel?

We maken het jou iets gemakkelijker en sommen enkele mogelijke doelen op. Afhankelijk van welke doelen je kiest, kan je zo meteen gericht enkele oefeningen selecteren. **Kies uit het lijstje hieronder minstens 2 en maximaal 5 doelen:**

- [Het cahier W.O. opfrissen](#)
- [Duidelijk maken](#) aan het team wat het einddoel van deze implementatie is
- [De teamsfeer bevorderen](#) en inzetten op **verbinding**
- [Het didactisch handelen](#) (de voelspriet) van de teamleden **versterken**
- [De kansen voor wereldoriëntatie in de buurt inventariseren](#)
- [Duidelijkheid bieden](#) over wat het betekent om deel uit te maken van [jullie school \(pedagogisch project\)](#)
- [Oefenen](#) hoe je W.O. ervaringsgericht aanpakt
- [In kaart brengen](#) hoe we nu al aan W.O. werken
- [Zicht krijgen op](#) hoe competent de begeleiders zich voelen om met de [ontwikkelingsdoelen en eindtermen van W.O. te werken](#)
- [Weten](#) wat soepele leerlijnen nu precies zijn
- [Beslissen](#) voor welk deeldomein we een schooleigen leerlijn willen maken
- [Een schooleigen leerlijn maken](#) voor een deeldomein dat we al uitkozen
- [Bespreken](#) hoe en wat we willen registreren
- [Nadenken](#) hoe we W.O. evalueren bij de kinderen

Geen simpele oefening hé! Je voelt misschien dat het ene teamlid nood heeft aan *cahier W.O. opfrissen* en dat het andere teamlid meteen een *schooleigen leerlijn wil gaan maken*. Je ervaart ongetwijfeld ook dat jij, als cahiercoach, sneller wil gaan maar dat het team misschien liever niet al te veel hooi op de vork neemt. Denk dan even terug aan die kritische massa in je team: Wie zijn ze? Waar zit voor hen de hoogdringendheid? Wat houdt hen bezig? Welke uitspraken hoor je geregeld passeren in de wandelgangen over het cahier W.O.?

Misschien helpen deze antwoorden jou om twee tot vijf doelen uit het lijstje te kiezen.

Gelukt? Hieronder vind je per doel dat je zonet uitkoos mogelijke oefeningen. Deze oefeningen komen soms rechtstreeks uit de implementatiegids, soms zijn ze totaal nieuw. Per oefening vind je het verloop in een notendop, soms een link naar meer uitleg en hoe lang elke oefening duurt. Je hoeft niet elke oefening door te lezen, enkel die oefeningen die gelinkt zijn aan de twee à vijf doelen die je uit de lijst hierboven koos.

Cahier W.O. opfrissen

Dit doel kan je bereiken met een voortak of met een oefening op de studiedag zelf (of met een combinatie van beiden). Deze oefeningen zijn vooral handig als je veel nieuwe mensen in het team hebt of als het lang geleden is dat jullie iets deden rond het cahier W.O.

Selecteer uit het lijstje hieronder enkel die oefeningen die jij relevant vindt.

1. **Voortak:** iedereen beluistert de verduidelijkende uitleg over het cahier W.O. ([stap 1 oefening 1](#)) – 40 min.
2. **Voortak + oefening op studiedag:** je verdeelt de negen nieuwe termen over het nieuwe team (stap 1 oefening 2). Elke begeleider bereidt een korte presentatie voor over die nieuwe termen met behulp van de onepager en met behulp van F.A.Q. 7 ([veelgestelde-vragen-pagina](#)). Die presentatie geven ze op de studiedag, eventueel stellen ze daarna enkele quizvragen aan het team. – Elk geeft een presentatie van ca. 10 min.
3. **Oefening op de studiedag:** bekijk samen het [introfilmpje Cahier W.O.: waarom, hoe en wat?](#) Bespreek met het team wat ze al wisten en wat nieuw voor hen was. Neem er de [Visie op onderwijs en leren](#) bij. Laat elke begeleider met een voorbeeld uit hun klas uitleg geven bij een pijler uit die visie. – 30 min.
4. **Oefening op de studiedag:** bekijk alle filmpjes opnieuw en doe de [bijkomende opdrachten](#) die je tijdens de digitale vorming cahiercoach deed. – 1u 30 min.

Duidelijk maken aan het team wat het einddoel is van deze implementatie

Je kritische massa is groot en nog niet echt in beweging. Ze weten wat het cahier W.O. inhoudt en volgen de studiedagen, maar voor de rest is er weinig animo rond het cahier. Het is met andere woorden voor hen onduidelijk wat de eindvlag is, waar die hele implementatie naartoe bouwt, hoe *een ingevuld cahier* eruit zou kunnen zien.

Selecteer uit het lijstje hieronder enkel die oefeningen die jij relevant vindt.

1. **Oefening:** bepaal samen met een visualisatieoefening hoe jullie ideale school eruit ziet (visualisatie-oefening uitgeschreven onderaan [stap 2 oefening 2](#)). Die gedeelde droom is de verre vlag op de berg, het is een 10 op 10. Laat elke begeleider anoniem op een post-it een score van 1 tot 10 schrijven over hoe dichtbij die ideale situatie nu al is. Verzamel de post-its en bereken het gemiddelde. Brainstorm over hoe je als school **één punt** zou kunnen stijgen. Wat is er nodig om een volgende stap te zetten? Wat is de plaats van het cahier W.O. daarin? Refereer doorheen de studiedag en doorheen het jaar geregeld terug naar deze gedeelde droom. - 1 uur
2. **Oefening:** wat vonden jullie goed aan het vorige leerplan voor W.O. van OVSG? Wat vonden jullie minder goed? Verzamel deze analyse in twee kolommen op een groot blad. Bekijk daarna samen het [introfilmpje Cahier W.O.: waarom, hoe en wat?](#) Duid met een ander kleur aan hoe het cahier W.O. de sterktes van het vorige leerplan zou kunnen benaderen en hoe het cahier W.O. de zwaktes van het vorige leerplan zou kunnen compenseren. Bepaal in groep wat het doel zou moeten zijn van een leerplan (bijv. overzicht bieden, bereiken van de eindtermen garanderen, mij uitdagen als begeleider, verantwoording naar de inspectie, ervaringsgericht werk doelgericht maken, kwaliteit bieden aan de kinderen,...) Laat de teamleden in duo's succescriteria van een ideaal leerplan noteren. Breng die samen. – 1 uur
3. **Oefening:** bekijk samen de [roadmap](#). Leg uit dat dit een *ideaal pad* van zo'n implementatie is. Benadruk ook zeker dat de implementatie een complexe verandering is en dat een stappenplan dus zeker niet *het*

antwoord is. Laat teamleden in duo reflecteren: wat vinden ze logisch, wat vinden ze vreemd, waar voelen ze energie? Laat de teamleden één voor één aanduiden wat hen het meest dringend lijkt op dit moment in die roadmap. Spreek samen af waar jullie de komende weken collectief op inzetten. – 30 min.

De teamsfeer bevorderen en inzetten op verbinding

Misschien zijn er veel nieuwe teamleden of zit de sfeer de laatste tijd niet zo goed. Een studiedag is een ideaal moment om op verbinding in te zetten. Jullie samen achter een nieuw cahier scharen zorgt ook voor verbinding.

Selecteer uit het lijstje hieronder enkel die oefeningen die jij relevant vindt.

1. **Oefening:** houd met behulp van de handoefening een rondleiding doorheen de klassen (handoefening uitgeschreven onderaan [stap 2 oefening 2](#)). De oefening op de implementatiegids is algemeen uitgeschreven maar je kan er bijvoorbeeld voor kiezen om elke begeleider te laten spreken over W.O. in zijn/haar klas, over de projectwerking in zijn/haar klas, of over zijn/haar klaswerking in het algemeen. Spreek een beurtrol af over wie na afloop van elk verhaal een pluim geeft aan de verteller. – 50 min.
2. **Oefening:** leg prenten op de grond ([hier vind je alvast 25 inspirerende prenten](#)). Laat elke begeleider een prent cadeau doen aan zijn/haar linkerbuur. De prent verbeeldt een compliment, iets wat de gever inspireert en apprecieert in zijn/haar collega. – 20 min.

Het didactisch handelen (de voelsprietten) van de teamleden versterken

Wereldoriëntatie kwaliteitsvol aanbrengen en zorgen dat leerstof echt beklijft bij de leerlingen, daar gaan we voor. In onze scholen hebben wij een heel duidelijk antwoord op *hoe* wij dat doen: **ervaringsgericht**. Heb je het gevoel dat het team zich onzeker voelt in dat ervaringsgericht werk of merk je dat iedereen wat op zijn/haar eiland aan de slag is? Onderstaande oefeningen kunnen jullie ondersteunen.

Selecteer uit het lijstje hieronder enkel die oefeningen die jij relevant vindt.

1. **Oefening:** bekijk samen het filmpje over [Jef & Jos](#). Bespreek kort wat er bij iedereen opkwam: wie voelt zich soms meer Jef (ervaringsgericht), wie meer Jos (doelgericht)? Hoe ga je om met die spanning? Bekijk daarna samen het filmpje over de [vijf voelsprietten](#). Elk teamlid noteert voor zichzelf welke voelspriet heel sterk is bij hem/haar en in welke voelspriet hij/zij nog veel wil groeien. Bespreek in een rondje. Is er een bepaalde voelspriet waar heel het team in wil groeien? Zo ja, grasduin dan samen door de [tips die we samen verzamelden tijdens de vorming cahiercoach](#). Laat de teamleden – eventueel in duo's – noteren wat ze de komende weken zullen uitproberen. Bespreek tenslotte samen wat jullie collectief willen uitwerken (bijv. een omgevingsboek, of de pedagogische visie herschrijven) – 1 uur
2. **Voortak + oefening:** Verzamel op voorhand jullie afspraken, richtlijnen en systemen over de ronde, over onderzoekjes/werkstukken en over projectwerking. Spreid deze uit op tafel. Het team verdeelt zich in duo's. Elk duo neemt een document of materiaal van de tafel en bespreekt dit onderling. De duo's stellen hun onderzoek voor, het team beslist of ze nog achter dit document staan, of het nog past bij de school en of het nog kwalitatief gebruikt wordt door iedereen. – 1 uur.
Mogelijke manieren om in duo het materiaal te bespreken:
 - a. **SWOT-analyse:** wat vind je sterk en zwak aan het document/de afspraak? Waarin zie je kansen en valkuilen?
 - b. **Abstract-concreet:** Beoordeel het document/de afspraak eerst op een **abstract** niveau. Strookt het met jullie visie als school? Leunt het aan bij hoe jullie naar kinderen en naar leerprocessen kijken? Beoordeel het document/de afspraak daarna op een **concreet** niveau. Is het praktisch materiaal? Begrijpt en gebruikt het hele team het materiaal op dezelfde manier?
 - c. **SMART-analyse:** [SMART](#) staat voor specifiek, meetbaar, acceptabel, realistisch en tijdsgebonden. Is de bedoeling van het materiaal duidelijk en afgebakend? Zijn er duidelijke criteria die je helpen bepalen wanneer het doel bereikt is? Is het

materiaal werkbaar en aanvaard(baar) door het hele team? Is het doel van het materiaal realistisch om met kinderen in een bepaalde periode te bereiken? Is het materiaal bruikbaar in een afgebakende tijdperiode zoals een week, maand of trimester?

3. **Voortak + oefening:** laat begeleiders op voorhand thuis grasduinen door de [tips die we samen verzamelden tijdens de vorming cahiercoach](#) en laat hen op voorhand kiezen welk materiaal ze willen uitpluizen. Op de studiedag zelf krijgen ze de tijd om zich te verdiepen en presenteren ze achteraf aan de groep wat ze zinvol vonden en wat ze haalbaar zien op school. – tijd naar keuze

De kansen voor wereldoriëntatie in de buurt inventariseren

We gaan voor beklijvend onderwijs en zetten in op levend leren. Daarom betrekken we de omgeving zoveel mogelijk. Je maakt hier als begeleider dan gebruik van jouw derde voelspriet *omgeving*. Onderstaande oefeningen gaan over de bredere omgeving, nl. buurt, ouders, stad. Let op: de voelspriet *omgeving* gaat ook over de klas- en schoolomgeving

Selecteer uit het lijstje hieronder enkel die oefeningen die jij relevant vindt.

1. **Oefening:** teken samen de omgeving rond de school en duid met de kleuren uit de W.O.-waaier aan welke specifieke kansen er zijn in de buurt/stad om aan eindtermen van W.O. te werken (oefening volledig uitgeschreven in [stap 2 oefening 1](#)) – 1u 30 min.
2. **Oefening:** ga in duo's op stap rond de school met de W.O.-waaier. Noteer alle grote en kleine kansen die zich rond de school bevinden (grote kansen: een autogarage om rond techniek en beroepen te werken, kleine kansen: een speciaal verkeersbord om rond verkeer te werken). – 1 uur
3. **Oefening:** verdeel het team in groepjes. Elk groepje grasduint door één van de volgende websites en verzamelt kansen om **erop uit te trekken:** lokale bibliotheek, educatief aanbod van de provincie, educatief aanbod van de gemeente/stad, steunpunt [FARO](#) over erfgoededucatie, [MOS-](#)

[website](#), ... Verzamel in een document per deeldomein welk educatief aanbod er rondom de school te vinden is. – 30 min.

4. **Oefening:** elke begeleider kiest een deeldomein uit en neemt er zijn/haar W.O.-waaier bij. Bekijk samen twee documentaires ([docu 1](#), [docu 2](#)), de begeleiders kijken aandachtig vanuit hun deeldomein. Ga achteraf in gesprek over hoe beide risicovolle speelplekken konden bijdragen aan de deeldomeinen van W.O. Wat zijn gelijkaardige, natuurlijke kansen in of rond de school? Kunnen we die creëren? Brainstorm over ideeën en beslis daarna wat jullie concreet gaan uitwerken of verder onderzoeken. – 50 min.

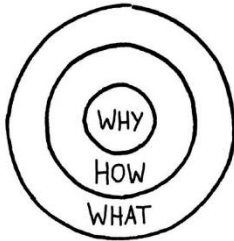
Duidelijkheid bieden over wat het betekent om deel uit te maken van jullie school (pedagogisch project)

Begeleider zijn in een ervaringsgerichte of Freinetschool, dat is niet van de poes. Er wordt heel wat verwacht en het is elke dag omgaan met de spanning tussen richting geven en ruimte laten. Met onderstaande oefeningen versterk je de tweede voelspriet *pedagogisch project*, ideaal voor een team met veel nieuwe collega's.

Selecteer uit het lijstje hieronder enkel die oefeningen die jij relevant vindt.

1. **Oefening:** hebben jullie al langer het gevoel dat jullie de visietekst van jullie school willen herschrijven? Dan vind je in [stap 2 oefening 2](#) een uitgebreide oefening om dat samen te doen – 2 uur
2. **Voortak + oefening:** iedereen leest op voorhand de visietekst of het pedagogisch project van de school door, zodat die voelspriet terug aangescherpt is. Brainstorm samen over enkele rondvragen die vorige week nog de revue passeerden in jullie klas. Ga in duo's aan de slag en probeer met de visietekst in de hand te reconstrueren hoe je die rondvraag kan verrijken vanuit jullie pedagogisch project. Reflecteer daarna in groep: biedt de visietekst zoals ze er nu ligt voldoende ondersteuning voor een begeleider om **praktisch** en **met vertrouwen** aan de slag te gaan? Onderzoek samen wat beter kan. - 1 uur

3. **VoortaaK + oefening:** iedereen leest op voorhand de visietekst of het pedagogisch project van de school door, zodat die voelspriet terug aangescherpt is. Teken op een grote flap, in het beste geval zelfs op de grond, de *gouden cirkel* (Simon Sinek):

Waarom: wat is jullie doel, waar geloven jullie in?

Hoe: hoe gaat het proces in z'n werk, wat doen jullie om die *why* te realiseren?

Wat: welke resultaten streven jullie na, wat bewijst dat jullie ergens in geloven?

Verdeel het team in drie groepen: de eerste groep gaat op zoek in de visietekst naar *waarom* jullie doen wat jullie doen en noteert dat in de binnenste cirkel; de tweede groep gaat op zoek naar *hoe* jullie alles aanpakken en welke stijl jullie inzetten en noteert dit in de middelste cirkel; de derde groep scant de visietekst op *wat* jullie concreet elke dag doen en welke resultaten jullie nastreven en noteert dit in de buitenste cirkel. Reflecteer samen: zijn de drie cirkels in evenwicht? Is er extra taal of achtergrond nodig? Hoe kijkt een nieuwe collega hier tegenaan? Geef hen expliciet het woord! – 1 uur 30 min.

Oefenen hoe je W.O. ervaringsgericht aanpakt

Nood om vooral samen te oefenen en te doen? Gebruik de studiedag als kans om de voelspriet echt aan te scherpen zodat elke begeleider morgen met vertrouwen en comfort in de klas staat.

Selecteer uit het lijstje hieronder enkel die oefeningen die jij relevant vindt.

1. **Oefening:** elke begeleider neemt ruim de tijd om met de W.O.-waaier én met de [materiaallijst](#) uit het cahier W.O. door zijn/haar klas te lopen en te bekijken hoe die klasomgeving kansen stimuleert om aan W.O. te werken: welke boeken staan er in de bib, welke stappenplannen of hulpmiddeltjes kunnen kinderen gebruiken bij een onderzoek, welke tekeningen of werkstukken hangen uit, zijn er hoeken met een bepaald

thema of een bepaalde functie, hoe en waar hangt de tijdlijn en kaarten en zijn die zichtbaar genoeg, ... Elke begeleider gaat in zijn/haar klas aan de slag om de omgeving stimulerender en rijker te maken. Bespreek daarna samen kort welke deeldomeinen fel aan bod komen en welke minder. Inventariseer welk materiaal eventueel nog aangekocht zou moeten/kunnen worden. – 1 uur 30 min.

2. **Oefening:** vorm duo's van collega's die zich sterk voelen in project en collega's die zich onzeker voelen bij projectwerking. De duo's leggen hun huidige project uit aan elkaar. Je geeft elkaar ofwel vanuit de buik ofwel m.b.v. de W.O.-waaier feedback en tips. – 30 min.
3. **Oefening:** kies samen één thema uit waarover kinderen een project zouden willen doen (bijv. de tandarts, paarden, het bos,...) Het is verleidelijk om meteen in activiteiten te gaan denken, maar we dagen jullie uit om eerst een focusdoel te bepalen m.b.v. de leerspiraal. Je vindt een oefening onderaan het [verslag van de werkdag Graad in de kijker 1e, 2e, 3e leerjaar](#). Je kan ervoor kiezen om deze hele oefening met de groep rond één project te doen, of dat elke begeleider individueel aan de slag gaat met zijn/haar huidig project. – 50 min.

In kaart brengen hoe we nu al aan W.O. werken

Tijdens de implementatie onderzoek je in welke mate je als school **garandeert** dat de leerlingen de eindtermen van W.O. bereiken. We ontdekken vaak drie sporen. Het eerste spoor is de *vaste werking*.

Hieronder vind je één uitgebreide oefening en voortaan om die vaste werking samen en systematisch in kaart te brengen:

1. **Voortaan:** de begeleiders bekijken thuis het filmpje over de drie sporen en lezen de uitgebreide uitleg in [stap 3 uitleg 1](#). – 40 min.
2. **Oefening:** het team verdeelt zich in zes groepjes die elk een deeldomein bekijken (of drie groepjes die elk twee deeldomeinen bekijken).
 - a. Elk groepje **puzzelt** hun deeldomein(en) in elkaar (m.b.v. [deze puzzel](#)), zo krijgen ze voeling met de inhoud. De puzzel is

gebaseerd op de W.O.-waaier, die kunnen de teamleden uiteraard gebruiken bij het puzzelwerk.

- b. Elk groepje brengt de vaste werking **op schoolniveau voor hun deeldomein** in kaart (= elk jaar voor elk kind gegarandeerd).
- c. Tenslotte vat het groepje samen wat **opvalt** (bijv. veel aandacht in vaste werking voor attitudes, weinig voor kennis) .
- d. Doorlopend kan het groepje **ideeën** verzamelen op een apart blad om de vaste werking voor dat deeldomein te versterken.

[VOORBEREIDING: denk als cahiercoach na hoe je dit denkwerk wil verzamelen: laat je de groepjes op papier schrijven en breng jij dit later samen? Of laat je hen meteen in een gedeeld Google Document werken dat jij eerder personaliseerde? Kies je voor die laatste optie, dan kan je gebruik maken van [dit handig sjabloon](#).]

Het team herverdeelt zich volgens klas of leefgroep:

- a. Elke begeleider vult de **vaste werking voor zijn/haar klas** aan: wat hangt er aan de muur/is aanwezig in de klas, welke dagelijkse/wekelijkse/jaarlijkse activiteiten doe ik met de groep, welke pedagogische keuzes vormen een rode draad doorheen mijn klaswerking?
- b. Daarna markeert elke begeleider die vaste werking met de **kleuren van de zes deeldomeinen**.
- c. Tenslotte vat elke begeleider samen wat **opvalt** (bijv. weinig vaste werking die aanleiding geeft tot *techniek*).
- d. Ook hier kan de begeleider **ideeën** noteren op een apart blad.

Om af te sluiten komen jullie terug samen en bekijkt elk teamlid jullie gezamenlijke samenvatting van de vaste werking (zowel op school- als klasniveau). Iedereen leest in stilte wat teamleden noteerden bij *Dit valt ons op*. Speel daarna in duo *Ik zie, ik zie wat jij niet ziet...* en benoem wat jij sterk vindt en wat jou zorgen baart. Houd minstens 3 rondes zodat je met verschillende mensen hebt kunnen uitwisselen. Elk teamlid noteert tenslotte een individuele conclusie (eventueel onderaan in het gedeelde Google Document). Verken in een rondegesprek de verwachtingen, noden en bezorgdheden van het team.

Vat jullie gesprek samen. Beslis (eventueel met kleuren of een stemronde) wat jullie willen *bannen* (onderdelen in de vaste werking die niet meer kwalitatief zijn of waarvan het leereffect klein is), *borgen* (onderdelen in de vaste werking die kwalitatief zijn of die kenmerkend zijn voor jullie school) en *bijsturen* (onderdelen in de vaste werking die mits wat bijsturing wat kwalitatiever kunnen zijn of waarover jullie nog extra onderzoek willen doen; maak hierbij gebruik van de verzamelde ideeën).

Je kan tenslotte elk teamlid op een post-it laten noteren wat hij /zij nodig heeft om zich veilig te voelen bij die vaste werking. De coördinator of cahiercoach kan later individueel in gesprek gaan met het teamlid over die noden. - 3 uur

Zicht krijgen op hoe competent de begeleiders zich voelen om met de ontwikkelingsdoelen en eindtermen van W.O. te werken

Tijdens de implementatie onderzoek je in welke mate je als school **garandeert** dat de leerlingen de eindtermen van W.O. bereiken. We ontdekken vaak drie sporen. Het tweede spoor is het *ervaringsgericht werken vanuit de kinderen*. Hier zet de begeleider maximaal zijn/haar **voelspriet** in. Eén van de vijf voelspriet is die van *ontwikkelingsdoelen en eindtermen*. Om in het tweede spoor te garanderen dat die minimumdoelen in een betekenisvolle context en herhaaldelijk aan bod komen, moet je als team zicht hebben over hoe competent de begeleiders zich voelen bij die ontwikkelingsdoelen en eindtermen.

Selecteer uit het lijstje hieronder enkel die oefeningen die jij relevant vindt.

1. **Voortaa/oefening:** de teamleden onderzoeken welke ontwikkelingsdoelen en eindtermen lastig voelen voor hen en hoe dat komt. Dat onderzoek brengen ze samen in een gedeeld en gemeenschappelijke document waar alle teamleden samen in werken. Meer uitleg in [dit sjabloon](#). Teamleden kunnen dit als voortaa doen of tijdens de studiedag zelf individuele werktijd krijgen. *Voordeel:* inbreng

van alle teamleden over alle minimumdoelen. *Nadeel:* arbeidsintensief. – 1 uur 30 min.

2. **Oefening:** je onderzoekt samen meteen welke ontwikkelingsdoelen en eindtermen lastig voelen voor het team. Het team verdeelt zich in zes groepjes met elk een deeldomein (of drie groepjes met elk twee deeldomeinen). Elk groepje puzzelt het deeldomein in elkaar (m.b.v. [deze puzzel](#)) en controleert met de W.O.-waaier. Daarna neemt het groepje eerst de minimumdoelen eruit die comfortabel aanvoelen. De strookjes die overblijven zijn doelen die wel lastig/oncomfortabel aanvoelen. Aan de hand van een kleurencode analyseert het groepje *waarom* ze lastig aanvoelen. Meer uitleg bij de kleurencodes vind je in [stap 5 oefening 3](#) bij de titel *Kleurencodes toekennen*. *Voordeel:* snel veel informatie, je kan meteen in gesprek gaan. *Nadeel:* geen inbreng van elk teamlid over elk minimumdoel. – 1 uur

Weten wet soepele leerlijnen nu precies zijn

We maken komaf met strakke leerlijnen waarin de doelen voor elk kind in elk leerjaar vooraf bepaald zijn. Ons alternatief antwoord is **ervaringsgericht werken met soepele leerlijnen**. In het cahier omschrijven we dit als *al gaande en samen met de klasgroepen tussendoelen* opstellen. Theoretisch vinden veel begeleiders dit een bevrijdend idee. In de praktijk blijkt het echter een vaag en moeilijk uit te voeren principe. Met de oefeningen hieronder kan je als team een standpunt formuleren waar heel het team zich comfortabel bij voelt. Zo heb je het *hoofd* van de kritische massa mee.

Selecteer uit het lijstje hieronder enkel die oefeningen die jij relevant vindt.

1. **Oefening:** laat begeleiders vanuit de buik noteren wat een *soepele leerlijn* voor hen inhoudt. Laat hen dit in duo's aan elkaar vertellen en de gelijkenissen en verschillen noteren. Elk duo leest daarna de korte uitleg die je bovenaan [stap 4 oefening 2](#) kan lezen (De uitleg begint met *Bij leerlijn denk je waarschijnlijk...*) en houdt dit tegenover hun eigen definiëring. Reflecteer in groep hoe *juist* of *fout* hun definitie bleek te zijn. – 30 min.

2. **Oefening:** druk de zes stellingen met bijhorende vragen af [stap 4 oefening 2](#) af. Verspreid ze over de ruimte en laat begeleiders in een doorschuifstelsel in gesprek gaan over de stellingen. Eindig met een rondje waarbij elke begeleider kort vertelt wat hem/haar verwonderde.
– 45 min.
3. **Oefening:** Werken met soepele leerlijnen betekent dat je al gaande en samen met de klasgroep tussenstappen en doelen maakt die op dat moment passend zijn. Daarvoor wendt elke begeleider zijn of haar [voelspriet](#) aan, en in het bijzonder de voelspriet *ontwikkelingsdoelen en eindtermen*. Verzamel met de groep enkele (fictieve) rondvragen van de leerlingen. Bedenk in kleine groepjes hoe jullie die ervaringsgericht en doelgericht zouden aanpakken. Gebruik de W.O.-waaier. Deel om beurt een voorbeeld met de groep dat aantoont dat jullie op school een rijke leeromgeving creëren om ervaringsgericht de minimumdoelen te bereiken (liefst gericht op W.O. maar mag zeker breder). – 50 min.

Beslissen voor welk deeldomein we een schooleigen leerlijn willen maken

Tijdens de implementatie onderzoek je in welke mate je als school **garandeert** dat de leerlingen de eindtermen van W.O. bereiken. We ontdekken vaak drie sporen. Het derde spoor is het *sturend aanbod vanuit de begeleider*. Een schooleigen leerlijn ontwikkelen kan ervoor zorgen dat het team - vooral op dat derde spoor, maar zeker op de andere twee sporen - de garantie biedt en het comfort voelt om de ontwikkelingsdoelen en eindtermen ervaringsgericht te bereiken in het 6e leerjaar. Het is niet de bedoeling dat je voor elk deeldomein een schooleigen leerlijn ontwikkelt. De onderstaande oefeningen helpen het team beslissen voor welke deeldomein ze dit wel relevant en ondersteunend vinden.

Hieronder vind je één oefening om te beslissen voor welk deeldomein jullie een schooleigen leerlijn willen maken:

1. **Voorwaarde:** je kan deze beslissing pas maken wanneer jullie de **vaste werking** (=spoor 1) in kaart hebben gebracht ([stap 3](#) in de implementatiegids of via [deze oefeningen op de studiedag zelf](#)) en wanneer jullie onderzocht hebben hoe competent het team zich voelt om **ervaringsgericht** (=spoor 2) aan de ontwikkelingsdoelen en eindtermen te werken ([stap 4](#) in de implementatiegids of via [deze oefeningen op de studiedag zelf](#)).
2. **Oefening:** het team verdeelt zich in zes groepjes (volgens de zes deeldomeinen). Elk groepje bekijkt kort nog eens – m.b.v. de W.O.-waaier – voor welke onderdelen van hun deeldomein er weinig aanknopingspunten of kansen zijn in de vaste werking. Elk groepje brengt kort verslag uit. Op basis hiervan selecteer je de deeldomeinen of clusters/kernwoorden (bijv. *kaarten* bij *ruimte* of *gezondheid* bij *natuur*) waar er onvoldoende aanknopingspunten of kansen in de vaste werking zijn om te verdiepen. Die deeldomeinen of clusters/kernwoorden noteer je elk op een flap. Teamleden bekijken in hun agenda welke projecten dit jaar reeds aan bod kwamen. M.b.v. de W.O.-waaier bekijken ze of één van de deeldomeinen/clusters/kernwoorden die jullie op de flappen noteerden fel aan bod kwam. Zo ja, dan noteert het teamlid die projectnaam op de flap. Welke flap blijft leeg? Beslis met het team finaal voor welk deeldomein/clusters/kernwoorden er een schooleigen leerlijn met tussenstappen nodig is. – 1 uur **Noot:** je kan deze oefening ook als voortraak laten uitvoeren door de teamleden. Zo kan je meteen verder naar het maken van een schooleigen leerlijn (zie [titel hieronder](#)). – 1 uur

Een schooleigen leerlijn maken voor een deeldomein dat we al uitkozen

Tijdens de implementatie onderzoek je in welke mate je als school **garandeert** dat de leerlingen de eindtermen van W.O. bereiken. We ontdekken vaak drie sporen. Het derde spoor is het *sturend aanbod vanuit de begeleider*. Een schooleigen leerlijn ontwikkelen kan het team vooral op dat derde spoor (maar zeker op de andere twee sporen) de garantie en het comfort bieden om de ontwikkelingsdoelen en eindtermen ervaringsgericht te bereiken in het 6^e leerjaar. De onderstaande oefeningen helpen het team om die leerlijn te maken.

Selecteer uit het lijstje hieronder enkel die oefeningen die jij relevant vindt.

1. **Voorwaarde:** elke begeleider moet goed het verschil tussen een *soepele* en een *schooleigen* (vaak iets strakkere) leerlijn begrijpen. Die definitie vind je bovenaan [stap 4 oefening 2](#) (De uitleg begint met *Bij leerlijn denk je waarschijnlijk...*)
2. **Oefening:** er zijn heel veel verschillende manieren om tussenstappen te maken in een leerlijn. Het team zoekt samen welke optie het best bij hun noden past. Voer [stap 5 oefening 1](#) samen uit. – 1 uur 30 min.
3. **Voortaaak + oefening:** het team onderzoekt op voorhand welke ontwikkelingsdoelen en eindtermen oncomfortabel voelen en waarom dat zo is. De teamleden onderzoeken dit enkel voor het deeldomein dat jullie uitkozen. De voortaaak staat volledig uitgeschreven in [dit sjabloon](#). Op basis van het overzicht in dat sjabloon krijgt het voltallige team zicht op de drie kleurencodes. Het team verdeelt zich in drie groepjes: groep 1 concentreert zich op de minimumdoelen met code groen, groep 2 concentreert zich op de minimumdoelen met code oranje, groep 3 concentreert zich op de minimumdoelen met code rood. Je vindt de specifieke opdrachten voor elk groepje in [stap 5 oefening 3](#) onder het titeltje *Brainstorm in groepjes*. Breng na een uur het werk van de groepjes samen en boks jullie schooleigen leerlijn in elkaar (meer info bij [stap 5 oefening 3](#) onder het titeltje *Schooleigen leerlijn maken*). Werk zo visueel mogelijk. Beslis tenslotte hoe jullie deze leerlijn zullen testen (meer info bij [stap 5 oefening 3](#) onder het titeltje *Schooleigen leerlijn testen*). – Voortaaak: 1 uur. Oefening: 2 uur.

Bespreken hoe en wat we willen registreren

We willen met soepele leerlijnen ervaringsgericht werken. Daarvoor onderzoeken we in de implementatie de **garantie** dat alle minimumdoelen bereikt worden in het 6^e leerjaar en de **kwaliteit** van onze ervaringsgerichte didactiek. Om die garantie te blijven bieden, denk je als team na over registratie.

Selecteer uit het lijstje hieronder enkel die oefeningen die jij relevant vindt.

1. **Oefening:** evaluatie en registratie liggen dicht bij elkaar. Jullie willen het in eerste instantie graag hebben over **registratie**. Tijd dus om even al die begrippen uit elkaar te halen. Verdeel de volgende woorden over het team: *rapport, brede evaluatie, leerlingvolgsysteem, registratie, studievoortgang, leerwinst, effecten, brede persoonsontwikkeling, feedback*. Voeg eventueel zelf nog een aantal begrippen toe. Maak een kleine woordspin van elk begrip. Verduidelijk die aan elkaar. Doe een poging om de woorden te rangschikken volgens een systeem naar keuze:

- a. van de eerste tot de laatste stap in een proces
- b. van belangrijk tot onbelangrijk voor jullie pedagogisch project
- c. van gemakkelijk tot moeilijk voor het team
- d. van sterk aanwezig op school tot helemaal afwezig op school

In dit tweede deel van deze oefening schrijven jullie een definitie uit van registratie en evaluatie. (**TIP:** deze definiëring draagt bij aan voelspriet 2 *pedagogisch project*. Duid dit gerust aan het team). Laat elke begeleider individueel het citaat over het risico van onderwijs lezen dat je in [stap 6 oefening 1](#) vindt (ongeveer in het midden van de pagina). Laat de teamleden in duo kort vertellen wat hen verwondert in het citaat. Noteer daarna de volgende drie vragen elk op een flap:

- a. **Schoolniveau:** wat wil/moet de school weten over het leerproces van de kinderen om van daaruit algemene werkpunten voor de schoolwerking te halen? (zie ook [Referentiekader Onderwijskwaliteit K2](#): De school evalueert haar werking cyclisch, systematisch en betrouwbaar vanuit de resultaten en effecten bij de kinderen).
- b. **Klasniveau:** wat wil/moet de begeleider weten over het leerproces van de kinderen om de praktijk af te stemmen op hun individuele noden? (zie ook [Referentiekader Onderwijskwaliteit O3](#): Het schoolteam stuurt het onderwijsleerproces bij op basis van de feedback- en evaluatiegegevens).
- c. **Risico van onderwijs:** Wat wil, kan en hoe je niet te weten over het leerproces van kinderen en is dus deel van het *prachtige risico van onderwijs?*

Het team verdeelt zich in drie groepjes die elk bij een flap starten maar na 10 minuten doorschuiven naar een volgende flap. Er blijft telkens één verslaggever zitten bij de flap zodat er continuïteit is. Elke verslaggever vertelt uitgebreid aan de groep wat op hun flap staat. Ondertussen noteert één persoon op verschillende post-its de begrippen, beslissingen, overtuigingen, afspraken die opvallen en terug keren. Categoriseer tenslotte deze post-its samen met het hele team. Tracht tot een gelaagde definitie te komen van **registratie en evaluatie** (en de relatie daartussen) waar het hele team achter staat. – 1 uur 30 min.

2. **VoortaaK + oefening:** Registreren van wat je als begeleider aanbiedt rond wereldoriëntatie versterkt de klas- en schoolpraktijk op korte, middellange en lange termijn. Als **voortaaK** leest elke begeleider de drie infokaarten door ([infokaart korte termijn](#), [infokaart middellange termijn](#), [infokaart lange termijn](#)). Het team verdeelt zich in drie groepjes, groep 1 werkt rond die korte termijn, groep 2 rond die middellange termijn en groep 3 rond die lange termijn. Elk groepje werkt een uur apart en doet de volgende opdracht:
 - a. **Lees** jullie infokaart ([infokaart korte termijn](#), [infokaart middellange termijn](#), [infokaart lange termijn](#)).
 - b. **Bespreek** in welke mate het voltallige team zich bewust is van jullie *doel* (nl. reflecteren, communiceren of documenteren). Wat is er nog **nodig** om het hele team van dit doel bewust te maken?
 - c. **Beoordeel** wat de voor- en nadelen zijn van de voorbeelden op jullie infokaart.
 - d. **Vul** de infokaart **aan** met voorbeelden uit jullie school. Voeg eventueel ook nieuwe ideeën toe. Maak duidelijk het verschil tussen hoe het nu is op school en tussen jullie nieuwe ideeën.

Elk groepje krijgt ruim de tijd om hun onderzoek voor te stellen. Iemand noteert tijdens de presentatie op vier flappen volgens *de Vier B's*: welke huidige manier van registreren goed is en mag blijven (*borgen*), welke huidige manier van registreren verbeterd moeten worden (*bijsturen*), welke huidige manier van registeren moet verdwijnen (*bannen*), welke nieuwe ideeën de groep graag wil onderzoeken (*bij maken*). Bekijk

samen deze vier flap, elke begeleider noteert individueel op een post-it wat voor hem/haar het meest dringend is. Verzamel die post-its en kom tot een besluit: waar willen jullie op korte termijn samen jullie schouders onder zetten? Voer tenslotte een gericht gesprek om jullie concrete idee al voor te bereiden. Enkele richtvragen:

- a. Registreer je per kind, per groepje, per klasgroep, per...?
- b. Is registreren altijd 'opschrijven' of kan het ook gaan over observeren, vertellen, uithangen,...?
- c. Wat registreer je precies: activiteiten, eigen gemaakte doelen die elke begeleider tijdens een project zelf bepaalt m.b.v. de leerspiraal, ontwikkelingsdoelen/eindtermen,...
- d. Registreer je datgene wat afgesproken werd via soepele leerlijnen? Registreer je enkel wat aan alle kinderen werd aangeboden of ook kleine extraatjes die sommige kinderen zelfstandig onderzoeken,...?
- e. Registreren we welke ODET we aanraakten en dus nastreefden of enkel die ODET die we bereikten?

Zorg dat je goed afspreekt hoe jullie verder gaan! – 2 uur 30 min.

3. **Oefening:** vergelijk met het hele team het registratiesysteem van De Vier Tuinen met dat van Buurtschool V-TEX (je vindt ze beiden onderaan [stap 6 oefening 3](#) bij de titel *Voorbeeld*). Bespreek deze twee voorbeelden door collectief een andere *hoed van De Bono* op te zetten. Neem voor elke hoed zeker 10 à 15 minuten de tijd. Gebruik de volgende kleuropvolging: blauwe hoed → zwarte hoed → groene hoed → witte hoed. Je vindt de uitleg van de hoeden in deze [steekkaart](#). Probeer tot een gezamenlijk en gedetailleerd idee te komen van welk registratiesysteem jullie zelf willen maken. – 1 uur

Nadenken hoe we W.O. evalueren bij de kinderen

We willen met soepele leerlijnen ervaringsgericht werken. Daarvoor onderzoeken we in de implementatie de **garantie** dat alle minimumdoelen bereikt worden in het 6^e leerjaar en de **kwaliteit** van onze ervaringsgerichte didactiek. Om die garantie te blijven bieden, denk je als team na over evaluatie.

Selecteer uit het lijstje hieronder enkel die oefeningen die jij relevant vindt.

1. **Oefening:** evaluatie en registratie liggen dicht bij elkaar. Jullie willen het in eerste instantie graag hebben over **evaluatie**. Tijd dus om even al die begrippen uit elkaar te halen. Verdeel de volgende woorden over het team: *rapport, brede evaluatie, leerlingvolgsysteem, registratie, studievoortgang, leerwinst, effecten, brede persoonsontwikkeling, feedback*. Voeg eventueel zelf nog een aantal begrippen toe. Maak een kleine woordspil van elk begrip. Verduidelijk die aan elkaar. Doe een poging om de woorden te rangschikken volgens een systeem naar keuze:
 - a. van de eerste tot de laatste stap in een proces
 - b. van belangrijk tot onbelangrijk voor jullie pedagogisch project
 - c. van gemakkelijk tot moeilijk voor het team
 - d. van sterk aanwezig op school tot helemaal afwezig op school

In dit tweede deel van deze oefening schrijven jullie een definitie uit van registratie en evaluatie. (**TIP:** deze definiëring draagt bij aan voelspriet 2 *pedagogisch project*. Duid dit gerust aan het team). Laat elke begeleider individueel het citaat over het risico van onderwijs lezen dat je in [stap 6 oefening 1](#) vindt (ongeveer in het midden van de pagina). Laat de teamleden in duo kort vertellen wat hen verwondert in het citaat. Noteer daarna de volgende drie vragen elk op een flap:

- a. **Schoolniveau:** wat wil/moet de school weten over het leerproces van de kinderen om van daaruit algemene werkpunten voor de schoolwerking te halen? (zie ook [Referentiekader Onderwijskwaliteit K2](#): De school evalueert haar werking cyclisch, systematisch en betrouwbaar vanuit de resultaten en effecten bij de kinderen).

- b. **Klasniveau:** wat wil/moet de begeleider weten over het leerproces van de kinderen om de praktijk af te stemmen op hun individuele noden? (zie ook [Referentiekader Onderwijskwaliteit O3](#): Het schoolteam stuurt het onderwijsleerproces bij op basis van de feedback- en evaluatiegegevens).
- c. **Risico van onderwijs:** Wat wil, kan en hoeft je niet te weten over het leerproces van kinderen en is dus deel van het *prachtige risico van onderwijs*?

Het team verdeelt zich in drie groepjes die elk bij een flap starten maar na 10 minuten doorschuiven naar een volgende flap. Er blijft telkens één verslaggever zitten bij de flap zodat er continuïteit is. Elke verslaggever vertelt uitgebreid aan de groep wat op hun flap staat. Ondertussen noteert één persoon op verschillende post-its de begrippen, beslissingen, overtuigingen, afspraken die opvallen en terug keren. Categoriseer tenslotte deze post-its samen met het hele team. Tracht tot een gelaagde definitie te komen van **registratie en evaluatie** (en de relatie daartussen) waar het hele team achter staat. – 1 uur 30 min.

2. **Oefening:** bekijk samen het [filmpje 'Austin tekent een vlinder'](#) Bespreek kort: *Wat deed dit filmpje met jullie? Beschrijf de stijl van die leraar. Beschrijf hoe de kinderen daarop reageren. Wat herken je in jouw klas?* Twee belangrijke zaken in dit filmpje zijn **bespreking/feedback geven & succescriteria**. Noteer die twee begrippen en probeer samen met de groep te definiëren wat die begrippen betekenen. Check op het einde of onderstaande definities jullie nog kunnen inspireren:
 - a. **Succescriteria:** samen met de leerlingen bepaald, niet (enkel) gericht op de persoon maar vooral op de taak, kind reguleert zichzelf, ervaringscyclus wordt meerdere keren doorlopen, op voorhand bepaald, zorgt voor veiligheid, proces ligt in handen van de tekenaar/van het kind zelf
 - b. **Bespreking/feedback:** niet elk werk is zomaar goed (we zijn soms bang om een kind te 'kwetsen' terwijl het net leert uit feedback en bespreking), kinderen en leerkracht *leren* het werk observeren en *leren* feedback geven, niet te snel tevreden zijn, ervaringscyclus wordt meerdere keren doorlopen, groep

deelgenoot maken van je werk en je proces, momenten voor jou als leerkracht om formatief en summatief te evalueren.

Jullie maakten zonet een theoretische definitie, een ideaalbeeld. Nu gaan jullie naar de huidige praktijk in jullie klassen kijken. Bespreek de volgende vragen (bijv. in duo's, in doorschuifstelsel, collectief als groep,...): *Hoe voorzie jij momenten van feedback en bespreking (zowel één op één tussen jou en de leerling als samen met de groep)? Wat ervaar je dan als 'moeilijk' op zo'n moment, waar loop je tegenaan? Hoe zou je de manier waarop de kinderen in het filmpje van de vlinder feedback gaven, aan jouw kinderen willen aanleren? Hoe kan jij hier een voorbeeldrol in opnemen? Wat heb je nodig om te groeien in die manier van feedback geven?*

Bepaal als team hoe waardevol jullie dit filmpje en de twee begrippen *succescriteria & bespreking/feedback* vinden. Doe dit door het team de ogen te laten sluiten en één tot vijf vingers te laten opsteken bij de vraag *In welke mate vind ik succescriteria en bespreking/feedback waardevol voor onze manier van werken?* Laat elke begeleider individueel noteren op een post-it wat hij/zij nodig heeft om *succescriteria* en *bespreking/feedback* deel te laten worden van zijn/haar voelspriet. – 1 uur

3. **Voortak + oefening:** elke begeleider bekijkt thuis het [filmpje 'Austin tekent een vlinder'](#) en vult daarna individueel het reflectie-instrument [De pedagogie van het worden](#) in. Op voorhand worden alle ingevulde exemplaren verzameld, de cahiercoach maakt op voorhand al een samenvatting van de scores.

Op de studiedag zelf wordt dit gepresenteerd: waar vindt het team dat de school sterk in is (veel scores 4 en 5), waar vindt het team dat de school nog veel in kan groeien (veel scores 1 en 2)? Vat dit visueel samen op een flap en categoriseer eventueel. Beslis samen waar jullie **nu** graag rond willen werken: elke begeleider heeft 6 stickers in twee kleuren (kleur A = belangrijk/fundamenteel. Kleur B = dringend/tijd is rijp/het is nu het moment) en kan die kleven bij wat hij/zij belangrijk (kleur A) en dringend (kleur B) vindt. Bekijk wat de meeste stemmen heeft en vraag nog eens expliciet ieders engagement om hier rond te werken. Dit is nu jullie focus!

Verdeel het team in twee groepen: één groepje verzamelt al het aanwezige materiaal en de gemaakte afspraken op school rond evalueren en rapporteren die van toepassing zijn op jullie gekozen focus. Het andere groepje onderzoekt m.b.v. de kolom [achtergrond](#) wat jullie kunnen bijleren rond jullie gekozen focus. Elk groepje presenteert uitgebreid, er mag gerust uitwisseling zijn. Tenslotte gaan jullie creatief nadenken hoe je de huidige situatie (= het materiaal en de afspraken op school op dit moment) kan verrijken met de ideale situatie (= de theorie die jullie lazen in de kolom *achtergrond*) door collectief een andere *hoed van De Bono* op te zetten. Neem voor elke hoed zeker 15 à 20 minuten de tijd. Gebruik de volgende kleuropvolging: blauwe hoed → witte hoed → groene hoed. Je vindt de uitleg bij de hoeden in deze [steekkaart](#). Probeer heel helder samen te vatten wat jullie plannen zijn, wie z'n schouders hier zal onder zetten, hoe jullie iets zullen maken of testen en wanneer jullie terug samen zitten om te evalueren. – Voortak: 1 uur. Oefening: 2 uur

Aan de slag! Je doel is helder en je aanpak is daarop afgestemd...

- Vul je doelen op een heldere manier in bij de **CORPI** op je dagplanning.
- Knip-en-plak de **oefeningen** die je relevant vindt in je dagplanning. Houd hierbij rekening met de geschatte **tijd** die elke oefening in beslag neemt.
- Zorg voor een logische **opbouw** van de oefeningen (bijv. een verbindende oefening plaats je best in het begin van de dag).
- Kies liever twee oefeningen uit waar je uitgebreid de tijd en ruimte voor neemt dan zes oefeningen die je snel moet doorlopen. **Less is more.**
- Noteer eventueel welke **voortak** je collega's moeten doen.

5. De R van rollen

Amai, dat was al een serieus werkje hé! Zoveel doelen en oefeningen om uit te kiezen! Je dagplanning is al goed gevuld en je CORPI wordt stilaan duidelijk: je weet wat je gaat doen en waarom. Misschien voel je toch nog wat onzekerheid: hoe moet ik mij precies opstellen als cahiercoach die dag? Moet ik streng zijn tegenover mijn collega's of ga ik gewoon mee met de *flow* van de dag? We nodigen je uit om even na te denken over de verschillende **rollen** die je kan opnemen tijdens deze studiedag.

Authenticiteit

We trappen een open deur in: wees jezelf en hanteer de stijl waar jij je goed bij voelt. De groep kent jou op die manier en jij voelt je goed in je vel. Je bent leerkracht en begeleider van de kinderen in je klas. Je geeft de leerlingen niet zomaar het antwoord maar stelt een nieuwe vraag. Waarom zou je dit ook niet zo met je collega's kunnen doen? **Denk als een leerkracht!**

Durf je gerust ook **kwetsbaar** opstellen en de **groep verantwoordelijk maken**: *"Ik vind dit niet gemakkelijk om te doen" of "Ik voel dat we aan het afdwalen zijn, maar ik weet niet goed hoe we ons gesprek terug op koers krijgen. Helpen jullie even?" of "We spraken in de CORPI af dat ons doel 'de kansen voor W.O. in de buurt inventariseren' was. We zijn nu een halfuur aan het praten en hebben weinig genoteerd. Willen we ons doel van 'inventariseren' aanpassen naar 'bespreken' of ronden we het gesprek af en gaan we aan de slag?"*

Coachen

Hoewel de oefeningen op de vorige bladzijden in detail zijn uitgeschreven, zal je tijdens het uitvoeren niet op je gemak kunnen toekijken. Je zal hier echt een **coachende** rol moeten opnemen. Voel je je hier niet goed bij? Vraag dan aan je coördinator om dit coachende aspect op zich te nemen.

Coachen is op zich vooral een houding: een houding van **nieuwsgierigheid**. Een teamlid zegt bijvoorbeeld *"Ik vind dat mijn projecten echt goed gaan"*. Je kan het hierbij laten omdat je denkt *'Als die dat zegt, dan zal dat wel zo zijn. Ik snap wat*

hij/zij bedoelt. Een coach gaat echter **doorvragen**: *wat bedoel je precies? Kan je een voorbeeld geven? Wat zijn de kinderen aan het doen op zo'n moment? Hoe komt dat?* Je blijft benieuwd en gaat er steeds van uit dat je het nog altijd niet goed begrijpt en meer info nodig hebt.

De kracht van coachen is tweeledig: je laat de persoon die je coacht dieper nadenken over zijn/haar motivatie en niet enkel over zijn/haar gedrag. Zo komt die persoon tot duurzame verandering en inzichten. Daarnaast krijg jij écht inzicht in wat er zich 'onder de ijsberg' afspeelt: hoe denkt deze persoon, wat vindt die belangrijk, waar wordt hij/zij warm van? Dat geeft jou aanknopingspunten om de implementatie duurzaam te maken.

Naast een houding is coachen ook een kwestie van technieken. Het vergt wat oefening. Je kan de studiedag zien als een ideale manier om die technieken in te oefenen. We laten je kennis maken met drie technieken:

(1) 2x2-vragen Een gestructureerde techniek om van een vaag idee naar een concreet plan te gaan

- Waarom is wat je wilt belangrijk? → focussen, drijfveer ontdekken
- Wat zie je als resultaat? → wat je *wil* bereiken i.p.v. wat je *moet* bereiken
- Wat heb je nodig en moet je kunnen om dat te bereiken? → betrokkenen bepalen
- Wat wordt nu je eerste stap? → actie stimuleren

(2) LSD-methodiek

- **Luisteren** = meer dan horen, het is begrijpen wat de ander bedoelt. Probeer eerst te begrijpen, dan pas om begrepen te worden. Zolang de ander zich niet gehoord voelt, zal hij niet snel bereid zijn naar jou te luisteren.
- **Samenvatten** = in eigen woorden herhalen wat jij hebt begrepen. Door in je eigen woorden terug te geven wat een ander gezegd heeft, kun je controleren of je het begrepen hebt. Je laat de ander merken dat je echt geluisterd hebt. Je geeft iemand de kans om nog verder aan te vullen. Je zet alles in je hoofd op een rijtje zodat je een keuze kunt maken waarover je wilt doorvragen.

- **Doorvragen** = helpt om zaken nog duidelijker te krijgen. Met doorvragen kun je tot de kern komen: wat iemand echt beweegt, wat hij echt wil en waarom het zo belangrijk voor hem is. Als je niet doorvraagt, blijft er veel informatie liggen die waardevol kan zijn voor jullie samenwerking.

(3) Voorbeeldvragen om door te vragen

- *Je noemt x en wat nog meer?*
- *Vertel me erover. Vertel! Kan je me daar iets over vertellen?*
- *Kan je dat toelichten?*
- *Hoe komt dat zo?*
- *Kan je daar een voorbeeld van geven?*
- *Wat bedoel je precies?*
- *De waarom-vraag (Hoezo)?*
- *Leg uit. Verklaar je nader. Ga door.*
- *Stilletolerantie: na de vraag niks zeggen en ruimte geven voor het antwoord. Laat de ander het werk doen.*
- *Als ik het goed begrijp, dan bedoel je...*
- *Begrijp ik het goed dat....?*
- *Zeg je nu dat je....?*
- *Dus je wilt?*

Aan de slag! Maak jouw rol en de rol van de groep expliciet

- Noteer in de **CORPI** op je dagplanning wat ze van jou als cahiercoach mogen verwachten, wat je van de coördinator verwacht en wat je van de teamleden verwacht. Zo maak je alle rollen expliciet.
- Bespreek met je **coördinator** wie een coachende rol opneemt doorheen de dag.
- **Oefen** je – thuis of met je collega's – in het coachen (**houding** van nieuwsgierigheid + verschillende **technieken**)

6. De P van procedure

Wanneer je bij de start van de dag aan het team duidelijk maakt hoe de dag precies in elkaar zal zitten, voorkom je veel onderliggende frustraties. Raar maar waar: als iemand weet dat er pauze is in de voormiddag en dat er straks een actieve oefening aankomt, dan zal die persoon er geen probleem mee hebben dat er eerst een uurtje *stil zitten en luisteren* aankomt. Moraal van het verhaal: spreek dus de meest banale dingen af, het zorgt voor focus bij de teamleden.

Niet alleen naar de teamleden toe is het expliciet maken van de procedure belangrijk, maar ook voor jezelf! We kijken even naar de **details** van de dag:

- Hoeveel pauzes ga je voorzien? Wat bied je aan tijdens de pauze?
- Welk materiaal moet je afdrukken of meebrengen? Ga je de opdracht gewoon mondeling vertellen of zorg je dat de opdracht voor groepjes op papier staat? Zijn er flappen, post-its, balpennen, potloden en stiften,...?
- Hoe neem je nieuwe collega's mee? Krijgen ze een extra voortraak, ga je op voorhand een halfuurtje samenzitten?

We geven je ook graag nog extra tips om de **oefeningen uit te voeren** zodat je écht het doel bereikt dat je voor ogen hebt.

Bij de start van een oefening: duid steeds waarom je oefening doet, wat je graag wil bereiken, wanneer je tevreden zal zijn.

Bij het einde van een oefening: rond een oefening nooit af zonder dat het duidelijk is wat het eindresultaat is, hoe jullie verder gaan, wat de volgende stap is, wie wat opneemt.

In de oefeningen staan vaak woorden zoals *beslis samen, bespreek, reflecteer*. Maar hoe doe je dit met een groep volwassenen? We sommen enkele **gerichte instructies** op die je kan geven:

- *Bespreek:* spreek met je buur en laat je buur daarna vertellen wat jouw standpunt was. Geef een concreet voorbeeld uit je klas. Noteer eerst voor jezelf en breng daarna in. Zet collectief verschillende [*hoeden van De Bono*](#) op.

- *Beslis*: doe de [SMART-check](#). Steek 1 tot 5 vingers in de lucht om aan te geven in welke mate je akkoord bent (eventueel met ogen dicht zodat enkel cahiercoach het antwoord ziet). Noteer alle ideeën op een flap, geef 3 stickers per persoon en laat elke begeleider stemmen door stickers toe te kennen aan de ideeën.
- *Reflecteer*: noteer op een post-it wat jij nodig hebt om je comfortabel te voelen en geef die post-it aan de cahiercoach of coördinator. Deel met de groep wat je [voelt](#) bij dit idee/plan, benoem wat je *behoefte* is. Geef een score van 1 tot 10 op het plan en bedenk wat nodig is om één punt te stijgen.

Aan de slag! Maak de details van de dag expliciet

- Noteer in de **CORPI** op je dagplanning wat je welk uur van de dag gaat doen en wanneer er pauzes zijn.
- Voorzie het nodige **materiaal**
- Overloop de oefeningen die je gepland hebt en scan op woorden zoals *beslis*, *bespreek*, *reflecteer*. Noteer welke specifieke instructie je zal geven om de groep te laten beslissen, bespreken of reflecteren.
- Vul eventueel nog details in op je dagplanning bij het einde van de studiedag. Hoe ga je de gewenste situatie bevorderen: *resultaat van jullie studiedag samenvatten, nagaan of er aan de CORPI voldaan is, plannen maken voor de toekomst, persoonlijke reflectie stimuleren bij de teamleden*.

7. De I van interacties

In je klas besteed je aandacht aan de sfeer, aan klasmanagement, aan groepsvorming, aan de fysieke ruimte. Je weet uit ervaring dat dit belangrijke randfactoren zijn die de kinderen nodig hebben om te leren. Dit is bij volwassenen niet anders. In dit laatste stuk bedenk je kort hoe je de interacties tussen de teamleden positief kan beïnvloeden.

- In welk **lokaal** gaan jullie samenzitten? Kan iedereen er elkaar goed zien en horen? Is het er lekker warm? Kan je goed verluchten?
- Sfeer creëren: denk na over een **verbindende opwarmer** om iedereen in de sfeer te brengen. Enkele ideetjes:
 - Leg prenten op de grond ([hier vind je alvast 25 inspirerende prenten](#)). Laat elke begeleider een prent cadeau doen aan zijn/haar linkerbuur. De prent verbeeldt een compliment, iets wat de gever inspireert en apprecieert in zijn/haar collega.
 - Laat elke begeleider a.h.v. zijn/haar sleutelhanger iets vertellen over zichzelf.
 - Vorm om het snelst een dominorij: wat heb jij gemeenschappelijk met je linker- en rechterbuur? (Bijv. onze partners heten allebei An, we hebben vroeger allebei in de Chiro gezeten)
 - Sta zo snel mogelijk in volgorde: alfabetisch volgens voornaam, chronologisch volgens postcode waar je woont, van jong naar oud, van langst tot minst lang op de school, ...

Aan de slag! Zoek naar kansen om de interacties te bevorderen

- Noteer in de **CORPI** op je dagplanning welke interacties je graag zou zien gebeuren op deze studiedag (bijv. samenwerken, iedereen kan iets bijleren, elkaars praktijk leren kennen, respect voor elkaars lerarenstijl,...)
- Vul op de dagplanning in welke **verbindende opwarmer** je zal doen.
- Bespreek met je **coördinator** hoe hij/zij jou kan ondersteunen om de interacties in de groep te bevorderen.

8. Je bent er klaar voor!

Wat een huzarenwerk! Het doet je misschien denken aan je opleiding als leerkracht toen je lesvoorbereidingen moest maken. En misschien voel je ook een beetje dezelfde zenuwen als tijdens jouw stage. Met dit boekje en je dagplanning kan je je goed voorbereiden, maar op het moment zelf zal je waarschijnlijk moeten improviseren op basis van wat er gebeurt. Net zoals je in je klas met de kinderen doet eigenlijk.

Overloop nog eens rustig de dagplanning met je **coördinator**. Waar kan je zijn/haar steun goed gebruiken? Waar voel je je onzeker over? Waar zou je graag hebben dat je co op let? Spreken jullie na de studiedag af om te reflecteren over hoe jij je die dag als coach hebt opgesteld en wat je sterktes waren?

Wees vooral **mild** voor jezelf! De implementatie is een stevige opdracht, je neemt als cahiercoach het voortouw maar jij bent niet verantwoordelijk voor het slagen of mislukken, de hele groep is hier samen verantwoordelijk voor. Benoem dit zeker in de CORPI op de studiedag.

Je mag de **pedagogische begeleidingsdienst** steeds contacteren: als een oefening niet duidelijk is, als je twijfelt over de aanpak van de dag, als je niet goed weet hoe je de kritische massa in het team kan bewegen, als je je coördinator niet te pakken krijgt om feedback te geven. Stuur een mailtje naar pbd@fopem.be en we helpen je met heel veel plezier verder.

Benut het **netwerk** en durf andere cahiercoaches vragen om tips. Je kan de cahiercoaches [individueel contacteren](#), een mailtje sturen naar cahiercoach@fopem.be om iedereen te bereiken of een berichtje posten op het [forum](#) van de cahierwebsite.

Scholen die intekenden voor [ondersteuningsspoor 1](#) krijgen de kans om ter voorbereiding en opvolging van hun studiedag een **digitale intervisie** te doen. Wil je ook graag aansluiten? Stuur een mailtje naar vincent.vandevyvere@fopem.be

We sturen je half december ook nog een kort **mailtje** om je te herinneren aan je voorbereiding en plannen. Gewoon als *kindly reminder*.

